

A tudományos teljesítmény értékelése a Magyar Tudományos Akadémián

Popp József

Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar,
Ágazati Gazdaságtan és Módszertani Intézet, Debrecen
poppj@agr.unideb.hu

A tudományos tevékenység meghatározó elemei a szakfolyóiratokban közölt, elsősorban eredeti kutatási eredményekről szóló publikációk. Az áttekintés, tájékozódás és keresés elsődlegesen ezek témájára irányul (a folyóiratok döntő hányada önmaga is tematikus, szaktudományhoz kapcsolódik), de egyre inkább előtérbe kerül a szerzők szerint történő kereshetőség és összegzés. Az áttekinthető és valós tudományometriai adatok rögzítése érdekében jött létre Magyarországon a Magyar Tudományos Művek Tára (www.mtmt.hu). A kutató számára kötelező feltölteni publikációit az MTMT-be a következők érdekében:

- A PhD fokozat elnyerése. (Értékel: felsőoktatási intézmény = FOI)
- Az MTA doktora cím elérése. (Értékel: MTA)
- Jelölések MTA levelező, illetve rendes tagságra. (Értékel: MTA)
- A doktori iskolai törzstagok és a doktori iskolák akkreditációja. (Értékel: MAB)
- Egyetemi tanár pályázatok. (Értékel: MAB)
- Számos intézményben belső előléptetési pályázatok. (Értékel: FOI)
- Számos kutatástámogatási, finanszírozási pályázat (OTKA, ösztöndíj stb.) (Értékel: kiíró).
- Az intézmény/egység/kutató tudományos teljesítményének dokumentálása, publicitása.

A magyar tudományban – történeti, intézményfelügyeleti és más okok miatt – nincs egységes rendszer. Három szféra – a MAB, az MTA és az OTKA – tudományrendszere él egymás mellett, többnyire hasonló, de eltérő felépítéssel. Egységesen alkalmazott tudományosztályozási rendszer létrehozásának egyelőre nincs realitása, ugyanis ezek évtizedek óta működő és stabil rendszerek, amelyek egymás mellett léteznek, ha nem is tökéletes harmóniában, de nem is éles ellentétben. A pályázónak minden esetben meg kell jelölni azt a tudományágat, amelyben az értékelést, elbírálást kéri, függetlenül attól, hogy az értékelés kompetitív (kik nyernek a pályázók közül) vagy csak meghatározott kritériumoknak kell megfelelni verseny nélkül (a doktori iskolákban nem maximalizálják a törzstagok számát, csak a megfelelőséget értékelik, az egyetemi tanári pályázatok pedig egyszemélyes előléptetési eljárások a más országokban gyakran alkalmazott több pályázós versennyel szemben).

Az MTMT az ESI (Essential Science Indicators) alkalmazásával közleményalapú, a Thomson Reuters információ szolgáltatására épül, nyilvánosan és legálisan hozzáférhető. Az ESI rendszer előnye, hogy a három rendszer (MAB, MTA, OTKA), annak pályázói és/vagy értékelői az MTMT publikációs adatbázisban található – ESI szerint kategorizált – publikációs és tudományometriai adatokat használják. A hazai kutatói értékelések (MTA doktori cím, egyetemi tanári pályázatok, doktori iskolák törzstagjai, kutatási pályázatok)

adott időszakra vonatkoztatva közleményalapúak. Az érdekelt felek megállapodásával indokolt kialakítani egy közös és homogén rendszert, illetve módszert. Ezt szolgálhatja a közleményalapú ESI-kategorizáció, amely alapján az ESI folyóiratbázishoz tartozó MTMT-tartalom minden közleménye jellemezhető, illetve relatív mutatókkal mérhető, és a szerzők (intézmények stb.) nemzetközi teljesítménye közleményeik relatív mutatóinak aggregációjával összehasonlítható és értékelhető.

Az Agrárközgazdasági Tudományos Bizottság doktori habitusvizsgálatának tudománymérési minimum követelményei a következők. A PhD fokozat megszerzése utáni időszakban min. 25 publikáció, ebből 20%-ban (5 db) a jelölt az egyetlen szerző (proceeding, absztrakt kizárva). Ezen belül az impakt faktoros folyóiratban megjelent cikkek száma min. 10 db, melyből min. 7 db külföldi impakt faktoros folyóiratban megjelent közlemény legyen. Max. 3 db impakt faktoros közlemény kiváltható tudományos könyvekkel, könyvfejezetekkel, monográfiával. A PhD fokozat megszerzése utáni időszakra vonatkozóan min. 40 független hivatkozás (könyvekben, tudományos lapokban), amelyből 20 nemzetközi adatbázisok által rögzített külföldi könyvekben és tudományos lapokban történő citáció legyen. E követelményeket az agrárközgazdasági szakértők közül csak nagyon kevesen tudják teljesíteni, ezért óriási nehézséget okoz az MTA doktori fokozat és/vagy újabb professzori cím megszerzése.

A tudományértékelés lehetősége és szemlélete az Open Access térhódításával együtt változik. Az MTA szemléletében és gyakorlatában változásra van szükség, mert a nemzetközi értékelési felfogás változása is felgyorsult. A folyóiratokban megjelenő közleményeknek a folyóirat metrika alapján történő megítélése szakmai hiba, különösen a tudományos munkásság megítélésében használt impakt faktor (IF) összeg tekintetében (egy 12 IF-s cikk szakmai értéke nem azonos 12 darab 1 IF-os cikk együttes szakmai értékével). Az IF-t a folyóiratok idézettségének értékelésére definiálták, sőt az IF a legelterjedtebb és a legtöbb szakmai hibával terhelt metrika. Az idő múlásával az IF érték csak arra használható, hogy egy tudományos közlemény valós idézettsége hogyan viszonyul a megjelenése évében várható értékhez (egyébként a folyóiratnak van impakt faktora, nem az egyes cikkeknek, szerzőknek). A magas presztízsű tudományos folyóiratok igényes szakmai értékelés alapján választják ki a megjelent közleményeket, ezért erősen szelektálnak. Így az igényes és magas presztízsű folyóiratban megjelent tudományos közleményt várhatóan jobbnak értékeljük, mint az alacsonyabb presztízsű helyen megjelent közleményeket (San Francisco Declaration on Research Assessment, Annual Meeting of The American Society for Cell Biology (ASCB), San Francisco, CA, December 16, 2012).

Az idő múlásával – szakterületenként változó idő után (2–5 év) – a megjelenés helyén alapuló megelölegzett értékelés helyett a valós tudományos visszhangnak, az idézettségnek, a becsült olvasottságnak/ismertségnek és a szakirodalmi nagyra értékeltségnek célszerű átvenni a folyóirat presztízsé alapján történő értékelés helyét. A folyóiratok presztízsét többféleképpen lehet mérni. Egyik módja például a magas presztízsűtől az alacsonyabb presztízsűig terjedő, több fokozatú pontozási skála használata szakterületenként (pl. a folyóiratok impakt faktorának kvartilisekbe történő csoportosítása alapján). Így megállapítható, hogy egy oktató, kutató folyóiratcikkei közül x db kiemelkedő, y db jó, z db átlagos és zz db átlag alatti folyóiratban jelentek meg.

A közlemények hatásának fontos tudományometriai mérőszáma az idézettség, mivel a többezt idézett mű nagyobb hatású. Az idézettség a szakterület méretétől, szokásaitól és a közlemény megjelenése óta eltelt időtől függő metrika. A szerző idézettségének értelmezésénél fontos figyelembe venni a szakterületi sajátosságokat, a szerző munkásságának időbeli kiterjedését, valamint az esetleges több szakterületen végzett munkásság sajátosságait. Az egyéni tudományos munkásság

értékeléséhez a legjobb összehasonlítási alap (referencia érték) a hasonló munkásságok nemzetközi halmozásának értéke (pl. nem hasonlíthatjuk össze az orvostudományt és társadalomtudománnyal). A Hirsch indexet az összes idézetből kalkulálják, ami a kevés, de kiemelkedő hatású közlést alulértékeli, elsősorban a közlési aktivitást honorálja.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) működtetése során ismételt felmerült az igény, hogy az MTMT tegye lehetővé a szerzők és az egyes művek szakterületi besorolásait is. Az MTMT-vel és az akadémiai Open Access politikával kapcsolatos események kapcsán világossá vált, hogy a magyarországi tudományometriai szokások egy része, elsősorban, de nem kizárólag az impakt faktor összeg használata idejét múlt és a széleskörű nemzetközi szakértői konszenzus alapján hibásnak minősíthető. Ebben a kérdésben elkezdődött egy akadémiai eszmecsere. Ennek lényege, hogy közelmúltban elfogadott MTA Doktora követelményeit 1–2 éves távlatban indokolt átdolgozni, modernizálni. A tudományértékelésről folytatott eszmecsere 2014 októberéig nem vezetett az értékelési követelményrendszer módosításához.



Prof. Dr. Popp József dékánhelyettes, DI vezető korreferátumát tartja az Ünnepi Tudományos Ülésen